

Příloha B

Akademie věd České republiky

Teze disertace
k získání vědeckého titulu "doktor věd"
ve skupině věd historických

Velké dějiny zemí Koruny české (1938 – 1945), XVa, XVb

Komise pro obhajoby doktorských disertací v oboru obecné a české
dějiny

PhDr. Jan Gebhart, CSc.

Historický ústav Akademie věd České republiky v.v.i.

Praha 2008

Úvod

Otázky politického, hospodářského, sociálního a kulturního vývoje české společnosti a mezinárodního postavení československého státu v letech 1938 – 1945 přitahují trvalou pozornost českých, slovenských ale i zahraničních historiků již více než půl století. Léta 1938-1945 byla doslova nabita dramatickými událostmi a převratnými změnami. Jejich důsledky ovlivnily a předznamenaly vývojové peripetie české společnosti v celé druhé polovině dvacátého století a promítly se do lidských osudů a názorové orientace několika generací.

Studium let nesvobody poznamenávala od samého počátku výrazná politizace. Již záhy po květnu 1945 začaly vycházet desítky ba stovky titulů literatury memoárového charakteru, které obsahovaly svědectví a pohledy protagonistů domácí a zahraniční rezistence i reminiscence perzekuovaných. Stávaly se bezprostředně součástí zápasů politických stran a společenských organizací, z nichž každá si chtěla „připsat své zásluhy“ a odvozovat od toho podíl na moci v osvobozené a obnovené republice. Následný vývoj po roce 1948 prokázal, jak se historická interpretace let 1938-1945 politicky instrumentalizovala a představovala argument a nástroj manipulace v politickém životě české a slovenské společnosti.

Výzkum tohoto období reflektuje historiografie jako aktuální i po roce 1989. Podařilo se jí odstranit mnohá tabu a začaly se demytizovat politicky a ideologicky motivované dosavadní interpretace, vycházející především z oficiální historiografie let normalizace. V mnohém ovšem bylo možné navazovat na výsledky české a slovenské historiografie z relativně liberálních 60. let. Postupně krystalizovalo vědomí souvislostí mezi zkušenostmi z prvního období totality – druhé republiky a protektorátu – a nástupem nové po únoru 1948. Detailnější studium prvé totality odhaluje, jak závažné dopady měla na vzorce chování většiny společnosti. Promítaly se do života a postojů celých sociálních skupin, ale také do dramatických lidských osudů příslušníků domácí a zahraniční rezistence, kolaborantů i těch, kteří se snažili přežít léta nesvobody. Předpoklad, že prožitek totality vytvoří imunitu vůči přijetí totality jiného druhu, se ukázal jako mylný.

Z obecného pohledu je předkládaná práce příspěvkem ke studiu střetu dvou klíčových fenoménů 20. století: fenoménu demokratického a fenoménu totalitního politického a společenského vývoje. Výzkum forem, metod a jevových stránek obou totalit, kterými prošla česká společnost v minulém století, je trvalou výzvou nejen pro historiky, ale i pro další společenskovědní disciplíny.

1. Východiska a hlavní směry dosavadního bádání

Historiografie dějinného období let 1938 – 1945 již má své vlastní dějiny. V padesátých letech převládala snaha dokazovat vedoucí roli KSČ v domácí i zahraniční rezistenci, dehonestovat a zpochybnit existenci „buržoazního odboje“ a upřít zásluhy exilové reprezentace a československých vojáků v bojích na západní frontě o kontinuitu a obnovu ČSR. Jako příklad je možné uvést publikaci KSČ v boji za svobodu, vydanou již v roce 1949, či edice dokumentů, které ovšem byly účelově vybírány nebo dokonce upravovány.

Když v šedesátých letech započalo formování reformního proudu v české a slovenské historiografii, bylo příznačné, že právě nová nastupující generace historiků se profilovala „na dějinách protifašistického odboje“. V roce 1960 založili Československý výbor pro dějiny protifašistického odboje, začali vydávat odborné periodikum *Odboj a revoluce* a zahájili rozsáhle koncipované přípravy tzv. „Trilogie“, třísvazkové syntézy. Prvním předstupněm k této syntéze se stala na svou dobu pozoruhodná publikace autorského kolektivu *Odboj a revoluce 1938 – 1945* (Praha 1965), na které se podíleli O. Janeček, J. Křen, V. Kural, J. Novotný, K. Bartošek, J. Doležal, ze slovenských historiků A. Benčík, L. Lipták, A. Štvrtecká a další. V době Pražského jara už byla k dispozici nepublikovaná verze prvního dílu zamýšlené syntézy, nad kterou vedli autoři a širší odborná veřejnost diskuse. V prohlášení předsednictva Československého výboru pro dějiny protifašistického odboje z dubna 1968 se mimo jiné psalo, že historikové hledali a hledají nové cesty pro interpretaci vývoje československé společnosti a to od doby „jakmile poznali, že politický režim, který se u nás vyvinul, není s to zajistit demokratický vývoj...“ a dále prohlášení konstatovalo: „Československý výbor pro dějiny protifašistického odboje se podílel nejen na historických, ale také morálních a politických rehabilitacích odbojových proudů, skupin i jednotlivců.“ Následující vývoj a nástup normalizace nejenže neumožnil dokončit práce na syntéze, ale většina autorského kolektivu byla vystavena perzekuci a mohla působit jen ve velmi svízelných podmínkách neoficiální historiografie. Jejich práce vycházely pouze samizdatovou formou. V této podobě také vyšla ve dvou verzích objevená monografie V. Kurala „ÚVOD“, která později byla vydána pod názvem *Vlastenci proti okupaci. Ústřední vedení odboje domácího 1940-1943* v roce 1997.

V průběhu šedesátých let vycházely také další monografie a zásadní studie, jež zkoumaly nejen otázky rezistence, ale i širší mezinárodní souvislosti (R. Kvaček, F. Lukeš aj.). Specifickými rysy okupační politiky a kolaborace v Protektorátu Čechy a Morava se

zabývali zvláště J. Tesař, T. Pasák, účastí a podílem československých vojáků a letců v bojích ve Francii, Velké Británii, v severní Africe E. Čejka, T. Brod a další. Problémy hospodářského a sociálního vývoje začali analyzovat historici hospodářských dějin (V. Průcha, A. Grobelný, J. Šprysl aj.). Pozornost kulturnímu, literárnímu, divadelnímu a hudebnímu životu věnovali jak historici (J. Doležal), tak literární historici, teatrologové a muzikologové (např. J. Brabec, F. Černý a M. Kuna ad.). Stranou zájmu nezůstal ani vývoj protektorátního školství (F. Bosák, T. Pasák). Zevrubný pramenný výzkum, který umožnil poznávání role nacistického potlačovacího aparátu ve střetu s paravýsadky, domácí resistencí a zejména partyzánským hnutím, započali především historici Z. Jelínek a O. Sládek, jejichž studie vycházely i v následujícím období.

Od šedesátých let se staly dějiny protektorátu a vývoje česko-německých vztahů předmětem seriózních prací německých bohemistů (J. W. Brügel, D. Brandes) a také v exilu působících českých historiků (T. Procházka, R. Luža a o něco později M. Hauner, V. Mastný, V. Prečan a také J. Krejčí, který se souhrnně zabýval hospodářstvím Protektorátu Čechy a Morava). Podnětně ovlivnily českou historiografii, zejména z hlediska metodologie výzkumu, práce francouzského historika H. Michela, italského R. Battaglii nebo polských badatelů H. Batowského, J. Tomaszewského, C. Madajczyka. Některé metodologické impulsy ke komparaci dějinného vývoje přineslo porovnání vzniku a vývoje Národních front v Jugoslávii, Polsku a Československu, dovršené vydáním společné publikace v roce 1968.

Bezprostředně po listopadu 1989 se začala česká historiografie vyrovnávat se zkrslým obrazem tohoto dějinného období, jak jej předkládala zejména oficiální historiografie normalizačních let. Již od počátku 90. let se na půdě Historického ústavu Československé armády formoval pod vedením F. Janáčka a J. Hrbka nový autorský kolektiv proponované syntézy, jež by navázala na záměr zpracovat a vydat novou „trilogii“. Tato snaha přinesla mnohé podněty, avšak v důsledku organizačních změn se bohužel nestala pevnou institucionální bází pro syntetické zpracování dějinného vývoje let 1938-1945.

Pozitivně ovlivnilo další bádání zpřístupnění archivních fondů a zvláště mladší generace historiků začala rozsáhlý a systematický výzkum v zahraničních archivech. S odstupem let se jeho výsledky odrazily v publikování řady monografií, studií a pramenných edic, zabývajících se československým exilem a československou diplomacií a politikou (J. Kuklík jr., J. Němeček, V. Smetana a další). V ediční řadě Dokumenty československé zahraniční politiky byly vydány svazky, které zahrnují období od rozpadu Česko-Slovenska až do uznání československé prozatímní vlády a vyhlášení válečného stavu Německu v prosinci 1941. Vedle této řady byla česky a anglicky vydána edice o československo-

polských jednáních o konfederaci v letech 1939-1944 a další pramenné edice mapují československo-sovětské vztahy v diplomatických jednáních v letech 1939-1945 a také československo-francouzské vztahy ve stejném období. Z dalších pramenných edic nelze opomenout edice E. Beneš: Vzkazy do vlasti, kritické vydání Dekretů prezidenta republiky 1940-1945 (česky a německy), ke studiu okupační politiky přispěly edice k období říšského protektora K. von Neuratha a zastupujícího říšského protektora R. Heydricha nebo pramenná edice o činnosti náměstka pražského primátora J. Pfitznera. K problematice česko-německých vztahů byla publikována edice dokumentů Češi a sudetoněmecká otázka 1939-1945. A v odborných časopisech vyšly také menší edice k jednotlivým dílčím problémům.

Mnohé podněty přináší spolupráce českých a německých historiků na platformě společné komise, která byla ustavena již v roce 1990. Z činnosti komise vzešla řada pozoruhodných sborníků, v nichž vycházejí studie nejen českých a německých, ale i slovenských badatelů (existuje také slovensko-německá komise historiků). Na organizaci společných jednání se z české strany podíleli a podílejí zvláště J. Křen, V. Prečan a J. Pešek, z německé H. Lemberg, D. Brandes a M. Schulze Wessel. K současnému stavu poznání významně přispěly monografie a studie německých badatelů D. Brandese o okupační politice v protektorátu a o politice Velké Británie vůči Československu, Polsku a Jugoslávii či o genezi a vývoji myšlenky nuceného přesídlení německého obyvatelstva z Polska a Československa, P. Heumose o československém exilu, V. Zimmermanna a R. Gebla o sudetských Němcích v nacistickém státě a o vývoji v Říšské župě Sudety, z nichž některé vyšly také v češtině. K československo-sovětským vztahům vydala cenné práce ruská historička V. V. Marjina.

Podrobnější přehled výsledků české historiografie po roce 1989 obsahuje studie Jana Gebharta: Retrospektiva a deziderata. Bilance české historiografie období let 1938-1945. In: Deset let soudobých dějin. Jednání sekce Soudobé dějiny na 8. sjezdu českých historiků. Praha 2001, s. 24-41. (V. Historiography on the Period 1938-1945. In: Historica 7-8, 2001, s. 145-163).

Po roce 2000 se objevily důležité monografie synteticky shrnující problematiku vývoje v Říšské župě Sudety (V. Kural, Z. Radvanovský a kol., Sudety pod hákovým křížem, Ústí nad Labem 2002), otázky hospodářského a sociálního vývoje (V. Průcha a kol., Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918 – 1992. I. díl (období 1918-1945). Brno 2004). A přiřadit k nim lze i monografii S. Kokošky, která souhrnně prezentuje závěrečné období okupace a povstání (Praha v květnu 1945. Historie jednoho povstání. Praha 2005) nebo práci dvou moravských historiků J. Bartoše a M. Trapla, Svobodný stát a okupace. In: Vlastivěda

moravská. Země a lid. Dějiny Moravy. Díl 4. Brno 2004. K publikaci je připravena obsáhlá monografie J. Němečka o československé diplomacii v letech války.

2. Cíle práce

Základním cílem práce bylo shrnout syntetizujícím způsobem dosavadní ale i nové poznatky o vývoji české společnosti v letech 1938 – 1945 a to v jeho celistvosti a složitosti. Proto se práce nesoustřeďuje, tak jak doposud bývalo obvyklé, pouze na otázky domácí a zahraniční rezistence, jejich propojení a vzájemného ovlivňování, ale zkoumá i problematiku hospodářského, sociálního a kulturního života protektorátní společnosti. Mapuje také vznik institucí okupační správy a proměny metod a působení okupační moci v závislosti na průběhu válečného konfliktu. Analyzuje také metamorfózy protektorátního režimu a jeho představitelů, a to jak v podobě jejich retardačního úsilí, tak i postupnou cestu až k otevřené kolaboraci.

Přestože hlavní akcent je položen na výklad dějinného vývoje v Protektorátu Čechy a Morava, práce neopomíjí ani širší kontext československý a mezinárodní a to s vědomím, že zahraniční rezistence byla svou povahou československá. Od počátku formování československého exilu se stala jeho ústředním cílem obhajoba kontinuitní existence Československé republiky a jejího opětného mezinárodně politického a mezinárodně právního uznání. Exilová reprezentace dosáhla také toho, že Československo patřilo mezi státy antihitlerovské koalice a potvrdilo to aktivním podílem československých vojenských jednotek, zformovaných na Západě i na Východě, bojujících po boku spojeneckých armád. V tomto ohledu představoval významné diplomatické vítězství proces postupného oduznání mnichovské dohody.

Úsilí o komplexní pohled vyžadovalo, aby byla náležitá pozornost věnována výzkumu česko – slovenskému vztahu a zejména spolupráci českého a slovenského odboje v klíčových momentech dějinného vývoje. To se týkalo především problematiky odchodů do exilu, spolupráce na poli zpravodajství ve prospěch exilu i Spojenců a zvláště v období Slovenského národního povstání a v závěrečných osvobozeneckých bojích.

Vyústění odbojového úsilí je charakterizováno jako české národní povstání, přičemž práce reflektuje různost podnětů a přístupů k závěrečné povstalecké akci na teritoriu Moravy a Čech a pokouší se podat typologizaci tohoto procesu, který vyvrcholil povstáním v Praze. Odbojové a povstalecké síly, na rozdíl od Slovenska, ale zásadním způsobem nezasáhly do vytváření poválečné podoby osvobozené republiky a do organizace jejích nových orgánů. Prosadily se představy a mocenské ambice exilové reprezentace, zvláště komunistické, připravované a projednané na jejích jednáních v březnu 1945 v Moskvě a realizované

vytvořením vlády Národní fronty a přijetím jejího Košického vládního programu. Tím se dosáhlo nového, limitovaného stranicko-politického uspořádání jak v českých zemích, tak na Slovensku. Pozoruhodnou programovou a myšlenkovou evoluci české domácí rezistence prakticky nebrala politická reprezentace nové republiky do úvahy.

3. Metody výzkumu a zpracování

Práce vznikala na základě analýzy původních primárních pramenů různé provenience, uložených v archivech nebo publikovaných v pramenných edicích. Autoři také hojně využívali soudobý tisk legální, ilegální i exilový, soudobou literaturu a literaturu memoárového charakteru a své výzkumy konfrontovali s rozsáhlou základnou odborné literatury domácí i zahraniční. Na řadě míst odkazovali na monografie a studie, které podrobněji zkoumají jednotlivé dílčí otázky dané problematiky, na jejichž zevrubnější analýzu nebyl v syntetizující práci dostatek prostoru. Tak umožňují, aby se zainteresovaní čtenáři seznámili i s odlišnými názory a interpretacemi, než zastávají sami autoři.

Současný stav výzkumu a zpracovanosti jednotlivých stránek dějinného vývoje let 1938 - 1945 vykazuje značnou nerovnoměrnost. Týká se to zejména období od podzimu 1942 do jara 1945. Přes vlastní nový výzkum si autoři uvědomují, že tu k dalšímu bádání zůstávají otevřené mnohé problémy hospodářského a sociálního vývoje, protektorátní každodennosti a také proměn v okupační politice a vyhraňování fenoménu kolaborace ze strany protektorátních představitelů. Přestože existuje početná odborná literatura k formování a účasti československých vojenských jednotek v bojích na frontách druhé světové války, řada otázek si vyžaduje nový detailní výzkum, který by nejen doplnil dosavadní znalosti, ale také by měl korigovat některé nově vytvářené mýty. Pokud má být obraz této doby ucelený a pokud možno objektivní, nesmí být opomíjen či dokonce znevažován nikdo, kdo se aktivně zúčastnil bojů za svobodu na domácí i zahraniční frontě. A právě k tomu chtěla přispět tato práce a stát se inspirací ke všezahrnující a obsažnější budoucí syntéze, která ovšem bude muset být dílem rozsáhlejšího týmu historiků.

4. Struktura práce

Autoři stanuli před problémem, jak uchopit a rozčlenit svůj pokus o syntézu tohoto období. Rozhodli se – s respektem k dlouhodobé diskusi o vnitřní chronologii těchto let – pro rozdělení do dvou svazků, v nichž učinili předělem podzim roku 1941, kdy začíná nová éra okupační politiky v Protektorátu Čechy a Morava a uzavírá se i první etapa úsilí československé exilové reprezentace o mezinárodně politické a mezinárodně právní uznání kontinuity existence Československé republiky. Závěrečnou část prvního svazku tvoří pokus o

souhrnnější pohled na úlohu českého kulturního a společenského života, na roli vědy a školství v celém období nesvobody.

Vnitřní struktura prvního svazku je následující:

Hlava I

Druhá republika (říjen 1938 – jaro 1939)

- I. Okupace českého pohraničí a vznik Říšské župy Sudety
- II. Mnichovská dohoda a její realizace
- III. Strana národní jednoty
- IV. Národní strana práce
- V. Autoritativní stát
- VI. Opozice
- VII. Slovensko a HSLŠ
- VIII. Zahraniční politika – otázka garance hranic
- IX. Hospodářské a sociální poměry
- X. Kulturní a společenské klima

Hlava II.

Prolog (březen – září 1939)

- I. 14. březen
- II. 15. březen
- III. 16. březen – nastolení okupační moci, její instituce a cíle
- IV. Protižidovská politika
- V. Češi a vyhlášení protektorátu
- VI. Budování protektorátního režimu
- VII. První období hospodářského a sociálního vývoje protektorátu
- VIII. Protektorát a proměny české společnosti
- IX. Zrod odboje
- X. První kroky zahraničního odboje

Hlava III

Obnoví se Československo? (podzim 1939 – léto 1941)

- I. Česká společnost a vypuknutí války
- II. Československý exil a vypuknutí války
- III. Střety s okupační mocí na podzim 1939 a na jaře 1940
- IV. Okupační politika přitvrzuje
- V. Krize domácí rezistence a cesty k jejímu sjednocení
- VI. Obtíže československého exilu pokračují
- VII. Česká společnost po pádu Francie
- VIII. Úsilí exilu o uznání Československa
- IX. Názorová evoluce a aktivity domácí rezistence
- X. Nástup československých vojáků do druhé světové války
- XI. Zánik legionu a zrod Východní skupiny československé armády
- XII. Českoslovenští vojáci na Blízkém východě
- XIII. Obnovení československé armády ve Francii
- XIV. Československá armáda ve Velké Británii

Hlava IV

Kulturní a společenský život v protektorátu

- I. Změny v kulturním a společenském životě
- II. Česká literatura – inspirátorka národního odporu

- III. Umění v zápase o duši českého člověka
- IV. Svízelné osudy české vědy
- V. Zlom v kulturním životě
- VI. Kultura v exilu
- VII. Rasová perzekuce – kultura a umění v terezínském ghettu
- VIII. Školství v protektorátu
- IX. Německé školy v protektorátu
- X. Školství v Říšské župě Sudety

Druhý svazek, který obsahuje i celkový seznam pramenů a použité literatury a také jmenný rejstřík má následující vnitřní strukturu:

Hlava I

Léta přelomu (červen 1941 – počátek 1944)

- I. Celosvětová dimenze válečného konfliktu
- II. Česká společnost v nové fázi válečného konfliktu
- III. Sjednocovací tendence československé rezistence
- IV. Krize ve vztazích protektorátní reprezentace a československého exilu
- V. Příchod Heydrich do Prahy a radikální změny v okupační politice
- VI. Holocaust Židů s Romů
- VII. Decimace domácího odboje
- VIII. Národně revoluční výbor inteligence
- IX. Problémy spolupráce exilu s domovem – výsadkové operace první vlny. Atentát na R. Heydricha
- X. Posilování pozic československé exilové reprezentace
- XI. Okupační politika po Heydrichovi
- XII. Protektorátní vláda a správa po heydrichádě
- XIII. Totální mobilizace
- XIV. Krize a nová východiska domácí rezistence
- XV. Českoslovenští vojáci pokračují v bojích na válečných frontách
- XVI. Nové úkoly exilu a snahy o poválečné mezinárodní zajištění existence Československa

Hlava II

Na prahu osvobození

- I. Jak vyhrát válku?
- II. Proměny bojového nasazení československých vojáků na západní a východní frontě
- III. Okupační moc a její úsilí o intenzivní využití protektorátního potenciálu
- IV. Peripetie na cestě k odbojovému finále
- V. Český odboj a Slovenské národní povstání
- VI. Česká rezistence a přípravy na závěrečné vystoupení
- VII. Účast československých vojáků na osvobozování území republiky
- VIII. Československý exil a přípravy na obnovu republiky

Hlava III

Vítězný epilog (jaro 1945)

- I. Agonie okupační moci a protektorátního režimu
- II. Evakuace koncentračních táborů
- III. Spojenci a osvobozování českých zemí

- IV. Česká rezistence a národní povstání v květnu 1945
- V. Květnové dny

5. Výsledky práce

Z uvedené struktury práce vyplývá, že se autoři snažili proporcionálně pojednat všechny aspekty důležitých stránek vývoje české společnosti v letech 1938-1945 a zasadit je do širších mezinárodních souvislostí. Objasňují za jakých okolností a s jakými obtížemi probíhal zápas o obnovu Československé republiky jako samostatného a suverénního státu. Usilují o komplexnost pohledu, a proto na rozdíl od dosavadních zvyklostí soustředí svou pozornost i na obsažnější postižení otázek vývoje kultury, vědy, školství v okupované zemi i v prostředí československého exilu.

Dalším z výsledků práce a jejího koncepčního přínosu jsou závěry, týkající se samotného vzniku, formování organizovaného domácího a zahraničního odboje, které je časově umístěno do období druhé republiky a ne až po 15. březnu 1939. Vzájemná interakce mezi domovem a exilem je pak důsledně sledována po celé zkoumané období. Náležitěho místa se dostává i akcím odporu proti okupačnímu režimu, který se ovšem významně projevoval především v prvních měsících existence protektorátu, kdy představoval spontánní a živelnou reakci na okupační realitu. Posléze hnutí odporu dostávalo organizovanou formu a jeho posledním masovým příkladem se stal bojkot protektorátního tisku v září 1941, inspirovaný českým vysíláním BBC v součinnosti s domácím odbojem.

Větší důraz práce také kladla na specifikaci forem a metod odbojové činnosti. Vysvětluje, proč byly v mezinárodní komparaci s ostatními okupovanými zeměmi odlišné. Domácí rezistence dospěla i k ozbrojeným formám boje, ale ty limitovala řada faktorů, z nichž nejdůležitější byl citelný nedostatek zbraní a destrukčního materiálu. Protektorát Čechy a Morava se stal jediným okupovaným teritoriem, kde se při aktu okupace nebojovalo a odbojové síly tak zůstaly odzbrojeny. Dodávky zbraní v závěrečném období byly díky napjatým vztahům mezi Spojenci pouze sporadické.

Politická československá exilová reprezentace si uvědomovala, že k dosažení hlavního cíle – obnovy Československé republiky – musí mít také konkrétní vojenskou podporu. Proto usilovala v duchu legionářských tradic z let první světové války o vytvoření a zformování vlastních československých vojenských jednotek, jejichž podíl na válečných bojích by představoval jeden z pádných argumentů v politicko-diplomatických jednáních. Také o tomto procesu přináší práce početné důkazy.

Konečně podstatným výsledkem práce je i sám první realizovaný pokus o historickou syntézu let 1938 – 1945.

6. Aplikace výsledků práce

Z širšího hlediska mají dva svazky Velkých dějin zemí Koruny české inspirující význam k permanentně probíhající diskusi o klíčových problémech moderních českých a československých dějin. Mohou posloužit jako východisko pro další bádání historiků, mohou je užívat i vyučující historie na vysokých školách a učitelé dějepisu na středních školách, podobně jako studenti se seriózním zájmem o tematiku moderních dějin. Umožní také lépe pochopit místo naší země v kontextu evropského a světového vývoje v první polovině 20. století. V mnoha ohledech mohou být jednotlivé části práce využívány i historizující publicistikou, která se tak může opřít o solidní faktografický a interpretační základ, na jehož podkladě pak přispívá k rekonstrukci historického povědomí české společnosti. Oba svazky si podle ohlasů získávají své čtenáře i mezi širší veřejností českou a v zahraničí mezi zainteresovanou veřejností odbornou.

7. Důležitější monografie a studie publikované k danému tématu uchazeči společně a samostatně:

Gebhart Jan, Hájková Alena, Kuklík Jan: *2245 dnů odporu. Podíl spojů a spojařů na národně osvobozeném boji českého národa*, Praha 1980.

Gebhart Jan, Koutek Jaroslav, Kuklík Jan, *Na frontách tajné války. Kapitoly o boji československého zpravodajství proti nacismu v letech 1938-1941*. Praha 1989.

Gebhart Jan, Kuklík Jan: *Dramatické i všední dny protektorátu*, Praha 1996.

dtto, *Druhá republika 1938 – 1939. Svár demokracie a totality v politickém společenském a kulturním životě*. Praha – Litomyšl 2004.

dtto, *Velké dějiny zemí Koruny české. díl. XVa (období let 1939-1941)*. Praha – Litomyšl 2006.

dtto, *Velké dějiny zemí Koruny české. díl. XVb (období let 1941-1945)*. Praha – Litomyšl 2007.

dtto, *Československo-polské vojenské zpravodajské styky na jaře a v létě roku 1939*. Historie a vojenství, č. 3, 41, 1992, s. 66–94.

dtto, *Pomnichovská krize a vznik Strany národní jednoty*. ČČH, 90/1992, č. 3, s. 365-393.

dtto, *Strana národní jednoty-strana vládní a vládnoucí*. Moderní dějiny, sv. I. Praha 1993, s. 211-251.

dtto, *Počátky Národního souručenství v roce 1939*. ČČH, 91/1993, č. 3. s. 417-441.

dtto, *Česká politika a zákon o autonomii Slovenska*. In: České země a Československo v Evropě XIX. a XX. století. Sborník prací k 65. narozeninám prof. Dr. Roberta Kvačka. Praha 1997, s. 357-379.

dtto, *Okupace českého pohraničí a jeho začlenění do Německé říše*. In: Pocta Zdeňku Jelínkovi. Regionální muzeum Kolín 2001, s. 62-76.

dtto, *Úsilí o obnovu československého státu a jeho podíl na společném boji Velké koalice*. In: Český stát a střední Evropa. Od Velké Moravy k NATO. Praha 2002, s. 153-167.

dtto, *Agonie politického života druhé republiky*. In: Slezský sborník, roč. 101, č. 3/2003, s. 271-283.

dtto, *Německá menšina ve druhé republice*. In: Staletí objevů, diplomacie a válek. Sborník k 60. narozeninám prof. Aleše Skřivana. Praha 2005, s. 305-314.

dtto, *Nacistická okupační politika na jaře 1945 a její problémy*. In: Svět historie – historikův svět. Sborník profesoru Robertu Kvačkovi. Liberec 2007, s. 401-424.

dtto, *Kulturní a společenský život v prvních letech protektorátu*. In: Per saecula ad tempora nostra. Sborník prací k šedesátým narozeninám prof. Jaroslava Pánka. Praha 2007, sv. 2, s. 792 -802.

Gebhart Jan, Šimovček Ján, *Partyzáni v Československu 1941 – 1945*, Praha 1984.

Gebhart Jan, *Geneze ústředních ilegálních organizací Obrana národa a Petiční výbor Věrní zůstaneme*. In: Dějiny socialistického Československa 7. Praha, 1985, s. 59-105.

dtto, *Rok zkoušek a zklamání. Československo od jara 1938 do jara 1939*. Praha 1990.

dtto, *Českoslovenští vojenští zpravodajci v Paříži (1939 -1940)*, Moderní dějiny, 1995, č. 3, s. 129 - 138.

dtto, *Někteří z mnohých. K činnosti Josefa Fischera, Karla Bondyho a Miloše O. Bondyho v českém odboji za druhé světové války*. In: Postavení a osudy židovského obyvatelstva v Čechách a na Moravě v letech 1939-1945, Praha 1998, s. 145 – 161.

dtto, *Migrace českého obyvatelstva v letech 1938-1939. Poznámky ke stavu výzkumu*. In: ČČH, 96, č. 3, 1998, s. 561-567.

dtto, *Migrationsbewegungen der tschechischen Bevölkerung in den Jahren 1938-1939. Forschungsstand und offene Fragen*. In: Erzwungene Trennung: Vertreibungen und Aussiedlung in und aus der Tschechoslowakei 1938-1947 im Vergleich mit Polen, Ungarn

und Jugoslawien. Hrsg. v. D. Brandes, E. Ivaničková und J. Pešek. Klartext Verlag, Essen 1999, S. 11-22.

dtto, *Die Deutsche Widerstandsbewegung gegen den Nationalsozialismus mit den Augen der Tschechen und Slowaken gesehen*. In: Der deutsche Widerstand gegen Hitler. Wahrnehmung und Wertung in Europa und den USA. Hrsg. von Gerd R. Ueberschär. Darmstadt 2002, S. 165-173.

dtto, *Die tschechische Bevölkerung während der Okkupation und des Zweiten Weltkrieges; Die Sudetendeutsche während des Zweiten Weltkrieges*. In: Die Beneš-Dekrete. Nachkriegsordnung oder ethnische Säuberung: Kann Europa eine Antwort geben? Heiner Timmermann, Emil Voráček, Rüdiger Kipke (Hg.). Münster 2005, s. 162-171 a 191-201.

Kuklík Jan, Zátka Pavel, *Spisovatel'ský manifest a Petiční výbor Věrní zůstaneme*. In: Revue dějin socialismu, č. 2/1969, s. 203-226.

Kuklík Jan, *Petiční výbor „Věrní zůstaneme“ v období Mnichova a za druhé republiky*. In: Československý časopis historický, r. XVII, 1969, č. 5, s. 681-711.

dtto, *K problematice vzniku národní fronty v domácím odboji*. Praha 1976.

dtto, *Sociální demokraté ve Druhé republice*. Praha 1992.

dtto, *Kontrapropaganda v ilegálním tisku v letech 1939-1941*. Historie a vojenství, č. 1/2000, s. 100-113.

Kuklík, Jan st. - Kuklík, Jan ml., *Formování sociálně demokratického exilu v Paříži a v Londýně v letech 1939-1941*. In: K novověkým sociálním dějinám českých zemí. Díl 4. Zvraty a převraty 1939-1992. Praha 2001, s. 11-56.

Kuklík Jan, *Úloha agrární strany při změně politického systému Druhé republiky a vzniku Strany národní jednoty*. In: K úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách. Praha 2001, s. 133-141.

dtto, *Programové úvahy české domácí rezistence o československé státnosti*. In: Státnost česká a československá – tradice a kontinuita. Praha 1999, s. 131-138.

dtto, *Mnichov. Česká kultura a společnost*. In: Mnichovská dohoda. Cesta k destrukci demokracie v Evropě. Praha 2004, s. 201-213.

dtto, *Vnímání „německé války“ českou společností*. In: Česko-slovenská historická ročenka 2004, s. 103-121.